

Konak Atatürk Meydanı'nın Mekânsal Dönüşümü

İZMİR KENTİNİN MERKEZİ OLMA ÖZELLİĞİNİ; BÜNYESİNDE BARINDIRDIĞI YAPILARLA VE BAĞLANTILARLA ESKİDEN BERİ SÜRDÜREN KONAK ATATÜRK MEYDANI, TOPLUMSAL BELLEĞİMİZDEKİ İZLERİ ADETA SİLMEK İSTERCESİNE "DÖNÜŞÜM" Ü SÜREKLİ YAŞAMIŞ VE YAŞAMAYA DEVAM ETMEKTE...

Gülner Ballice

ÜSTTE Liman ve Sarıkışla, Svoboda, 1865, (Atay, 1997) (Resim 1)

SAĞ ÜSTTE Sarıkışla, Kartpostal, 1900 civarı (Atay, 1997, s.38) (Resim 2)

Konak Atatürk Meydanı, Haziran 1905 Goad Sigorta Şirketi Planı, (Atay, 1998, s.56) (Resim 3)

SAĞDA Konak Atatürk Meydanı (İzmir Kartpostalları, 1900) (Resim 4)

Konak Atatürk Meydanı, solda Sarıkışla'nın karşısına gelen depo yapıları, sağda 1886-1919 yılları arasında İzmir İdadisi olarak kullanılan, daha sonraları Yunan İşgal Ordusu Komutanlığı ve Cumhuriyet Hükümeti tarafından Adliye Binası olarak kullanılan yapı, 1930'lar, Atay, 1997, s. 39 (Resim 5)

Katipzade (Hükümet)Konağı, 1915 yılları, Katipzade Konağı'nın yerine yapılan ve 1873 yılında tamamlanan yapı, Atay, 1997 (Resim 6)

Saat Kulesi, Kartpostal, 1900 civarı (Atay, 1993, s.42) (Resim 7)

İzmir kentinin simgesi niteliğindeki birçok mekânsal öğeyi bünyesinde barındıran Konak Atatürk Meydanı tarihsel süreç içinde birçok değişim ve dönüşüm yaşamıştır. Meydanı oluşturan yapılar ve bağlantılar İzmir kenti için, tarih boyunca simgesel bir takım anlamlar yüklenmiş, bu alan için sürekli projeler üretilmiş ve meydanın yok oluşunu hazırlayan planlama kararları alınmıştır.

Giriş

İzmir Konak Atatürk Meydanı 18. yüzyıldan bugüne kadar kentin merkezi olma niteliğini sürdürmüş, her dönemde gündemde kalmış, ancak sürekli bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır. 19.yüzyılın başlarından itibaren bir kamusal açık alan olarak ortaya çıkan Konak Atatürk Meydanı, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e bu özelliğini korumuştur. Meydanı oluşturan yapılar buldukları dönemlerde birçok tarihi olaya tanıklık etmiş, ancak bir kısmı yangınlarla, bir kısmı da yerel yönetimlerin verdiği kararlarla yok olmuşlardır.

Kent belleğinin canlandırılması ve yaşatılması, Konak Atatürk Meydanı ile ilgili gelecekte alınacak şehircilik ve yapılaşma kararlarının -kentsel planlama, yarışma projeleri, ulaşım planlamaları ve açık alan düzenlemeleri gibi- daha duyarlı ve akılcı olması için alanın İzmir kentinin tarihsel gelişimi içindeki yerini irdelemek önemlidir.

Oluşumundan bugüne Konak Atatürk Meydanı'nı kimliklendiren, bazıları günümüzde var olmayan belli başlı yapılar ve bağlantılar, Hükümet Konağı, Saat Kulesi, Belediye Sarayı, eski ve yeni Vapur İskelesi, Yalı Camii,

Ankara Palas Oteli, Anafartalar Caddesi girişi, Askeri Kırathane, Millî Kütüphane ve Sarıkışla olarak sıralanabilir.

Konak Atatürk Meydanı'nı Oluşturan Yapılar

İzmir'de, Erken Cumhuriyet çağında yaşanacak olan hızlı başkalaşımın ilk izleri Rahmi Bey (Aslan) döneminde (1914-1918) oluşmuştur. Kent bu dönemde, yeni bir ideoloji ile birlikte, hızlı ve köklü bir değişim yaşamıştır. Konak Alanı ve çevresinde de bu değişimin etkileri görülmektedir. İleride Bahribaba Parkı'na dönüşecek alandaki Yahudi mezarlığı kaldırılmış, Yetimhane (İl Sağlık Müdürlüğü) (1831), Millî Kütüphane (1933) ve Millî Sinema (1926) (Elhamra Sineması, bugün Devlet Opera ve Bale Binası) inşaatları başlatılmış ve Konak Atatürk Meydanı'ndaki cami yenilenmiştir. Bugün Kadın Hastalıkları ve Doğum Hastanesi olarak hizmet veren İzmir Gureba-i Müslimin Hastanesi (1850) ve Vilayet Konağı'nın yanında 1886 yılında açılmış olan, sonradan Adliye olarak kullanılan Mektep-i İdadi bu dönemde yapılan diğer önemli yapılardır. Bu yüzyıldaki diğer imar çalışmaları arasında, 1827'de Kışlayı Hümayun (Sarıkışla) binalarının, 1868-1872'de Hükümet Konağı'nın yapımı sayılabilir (Baykara, 1974). Bu yapıların yanısıra 1831'de inşa edilen St.Rock Hastanesi (Etnografya Müzesi) ve sonradan yıkılan şimdiki katlı otoparkın yerinde bulunan Hapishane ile bu alan günümüze dek süren "idari merkez" niteliği kazanmıştır.

İzmir'deki Batılılaşmayı yansıtan ilk

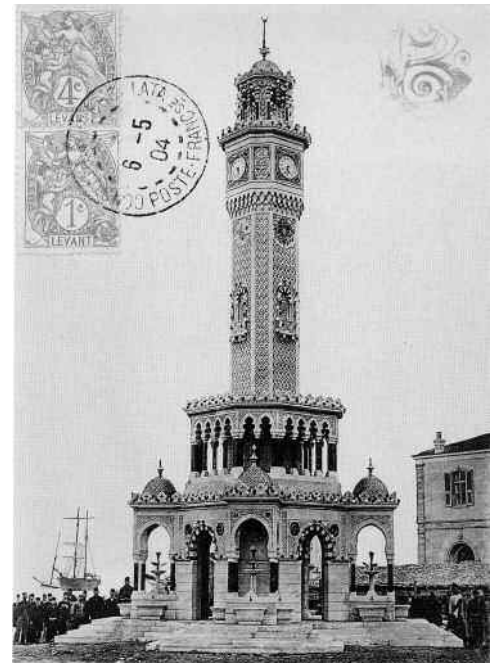
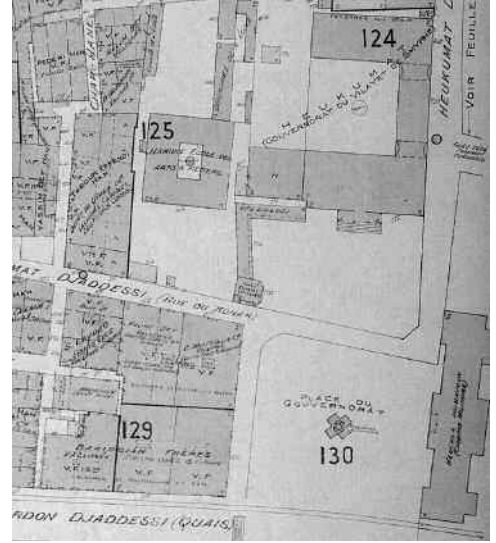
kamu binası, şimdiki Konak Atatürk Meydanı'nda 1829'dan 1955'e kadar yer alan, adını taşlarının renginden alan "Sarıkişla"dır (Resim 1, 2). Sarıkişla'nın yer aldığı alan 1701 yılında Tournefort tarafından hazırlanan kent krokisinde deniz olarak gösterilmiştir (Pınar, 2001, s.50). Yine aynı plan ve diğer kaynaklar 18.yüzyılın başlarında bu alanda sabunhanelerin bulunduğunu belirtmektedir (Atay, 1998). Yetkin (2005), 1826'da imparatorluğun en önemli kentlerinden biri olan İzmir için acilen bir kışla yapılmasının kararlaştırıldığını belirtmektedir. Kışla ve talimhane, günümüzdeki Konak Atatürk Meydanı'na denk gelen, 1820'lerdeki iş mıntıkasında bulunan işletmeleri kamulaştırıp, binaların yıkılmasıyla elde edilen arsa ile denizin 20 metre doldurulması ile üretilen alana 1827-1829 yılları arasında inşa edilmiştir. Böylelikle meydan, hem politik hem de askeri güvenlik mekanizmalarından oluşan bir kimlik üstlenmiştir.

Sarıkişla, imparatorluğun İzmir'deki prestij kaybını tekrar canlandırmayı hedefleyen ve yapıldığı dönemde kentin en büyük yapısı olarak görülen bir yapıdır. Yapının deniz cephesinin uzunluğu 1867 yılında yapımına başlanan rıhtımın uzunluğunun 1/8'i kadardır (yaklaşık 186m.). Yapımında Kadifekale'den getirilen taşların kullanıldığı sanılmaktadır. Sarıkişla'nın yapımından sonra deniz ile kentin bağlantısı kesilmiş, kuzey yönünde ticaret alanları ve limanın gelişmesiyle arka kesimdeki Türk mahallelerinin denize ulaşması zorlaşmıştır.

20.yüzyıla girmeden önce, rıhtım ve limanın yapılmasıyla oluşan dolgu

alanlarının meydanı büyütmesiyle Konak Atatürk Meydanı önemli bir konuma ulaşmıştır. 1854 yılında Luigi Storari tarafından hazırlanan İzmir'in ilk planından sonra, Konak Atatürk Meydanı ile ilgili ilk düzenleme önerisi, 1868'de kurulan belediye tarafından yapılmıştır. Belediye, 1909'da kışla alanının yerine "millet bahçesi", tiyatro, kütüphane ve kulüp binası yapmak istemiş ancak bu proje gerçekleşmemiştir. 1913 yılında kışlanın dış bahçe duvarı kaldırılmış ve bu alan Hükümet Meydanı ile birlikte park olarak düzenlenmiştir (Resim 2). Bu dönemde, Basmane Garı'ndan Hükümet Konağı'na kadar uzanan bir bulvar açılmış, bu aks ile meydanın yeni eksenleri güçlendirilmiş ve kentin kuzeyi ile batısını birbirine bağlayan bir düğüm noktası oluşturulmuştur. Bir tarafı denize açık, üç tarafı binalarla sarılmış olan bu alanın denizden bakıldığında sol tarafında meydanın görkemi ile bağdaşmayan depo yapıları yer almaktaydı (Resim 3, 4, 5).

Günümüzdeki Hükümet Konağı'nın yerinde daha önceleri meydana adını veren Katipzade Konağı bulunmaktaydı. 1804 yılında yapılmış olan üç katlı, ahşap cumbalı geleneksel bir Türk evi olan bu konakta dönemin İzmir mütesellimi olan Katipoğlu Hacı Mehmet Bey yaşamaktaydı. Konağın arka tarafında, daha önceleri iç limanın çevrelediği alanın doldurulmasıyla oluşmuş alanda 1800'lerde selvi ağaçlarının dikilmiş olduğu bir Türk Mezarlığı bulunmaktaydı (Resim 1). Yabancı devletlerin konsolosluklarının konumlandıkları yerlerin prestij değerlerinin Osmanlı'nın üzerine

ÜSTTE Konak Atatürk Meydanı ve iskele, Güzelyalı'ya giden tramvay hattının başlangıcı, 1930'lar, Tepekule Kitaplığı Koleksiyonu (Resim 8)

Konak Atatürk Meydanı, Atıf Şehir Lokali, 1960'lar, (Mimarlar Odası İzmir Şubesi arşivi) (Resim 9)

ALTTA Konak Atatürk Meydanı, üst geçit, (Mimarlar Odası İzmir Şubesi arşivi) (Resim 10)

SAĞ ALTTA 1984 yılında yeniden farklı bir yere inşa edilen ve günümüzde halen kullanılmakta olan Konak İskelesi, (Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi, Cemal Emden) (Resim 11)

Konak Atatürk Meydanı, 1980'ler, İzmir, Sami Güner, s.39 (Resim 12)

çıkmasına izin vermemek, merkezi bir konumda düzenli, sağlam ve iyi korunan bir yönetim merkezi oluşturmak amacıyla Katipzade Konağı yerine 1867-1871 yılları arasında İzmir Hükümet Konağı yaptırılmıştır (Resim 6) (Atay, 1997, s.193). Neo-klasik üslupta inşa edilen yeni Hükümet Konağı'nın yapımında Salepçi Hacı Ahmet Efendi denetiminde Rofo adlı İtalyan bir mühendis görev almıştır (Eyüce, 2000).

Bu binanın yapılışı ile 1850'li yıllardan itibaren önünde de yapılan açık alan ile yöre Konak adı ile tanınmaya başlanmış, meydan olarak anılması 30-40 yıl sonrasında başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Göztepe tramvaylarının yarattığı yoğunluktan ve meydandaki işlevlerin artmasından dolayı, yapı önünde yer alan bahçe ve havuzlar kaldırılmış, yol ile birleştirilmiştir (Resim 8) (Atay, 1997, s.193).

Sadece somut kullanım yapılarına yer veren ve boyutuna oranla imparatorluğun kültürel üretimi içindeki payı hep küçük kalan İzmir kentinde ilk gerçek mimari simge Saat Kulesi'dir (Resim 7). II. Abdülhamit'in 25. saltanat yılı nedeniyle, Raymond Charles Pére adlı bir mimar tarafından tasarlanıp, İzmir valiliğince yaptırılan kule, 1 Eylül 1901'de tamamlanarak törenle açılmıştır. Bu kulede, Batılılarca İslami üslupta ortaya konan oryantalizmin Türk unsurlardan daha çok Mısır, Kuzey Afrika ve Endülüs yapım tarzlarının "beaux-arts" anlayışı vardır. (Resim 7. Saat Kulesi, Kartpostal, 1900 civarı, Atay, 1993, s.42).

Konak Atatürk Meydanı İçin Yapılan Dönüşüm Projeleri

1922 yılındaki İzmir yangını sonrasında, 1925 yılında Danger kardeşlere yaptırılan imar planında, Sarıkışla'nın kaldırılması ve idari merkezin Cumhuriyet Meydanı'na taşınması öngörülmüş, ancak bu öneriler gerçekleştirilmemiştir.

1930'lu yıllarda Saat Kulesi çevresinden Güzelyalı hattına Elektrikli Tramvay Sistemi uygulamasıyla yaya ve taşıtların ortak kullanımına açılan meydan, ilk kez trafik ile yüzyüze gelmeye başlamıştır (Resim 8). Aynı yıllarda Konak'ta ahşap vapur iskelesinin kurulmasıyla kamu taşımacılığının bir başka eksenini daha

açılmış, 1937 yılında tramvayların yerini otobüslerin alması ile Birinci Kordon aksına seferler başlatılmıştır. Konak Atatürk Meydanı böylelikle üç eksenle ulaşım hizmet eden bir geçiş alanı haline gelmiştir. 1930'larda yapılan ahşap vapur iskelesi, 1938 yılında yıkılarak yerine ilk betonarme iskele yapılmıştır.

1950 Yılı İzmir İmar Planı Önerileri

Belediyenin 1951 yılında açtığı İzmir İmar Planı yarışmasının amacı şehrin plansız ve gelişigüzel büyümesini önlemektir. Kemal Ahmet Aru, Gündüz Özdeş, Emin Canpolat ekibinin kazandığı yarışmada istenenler arasında yeni bir cezaevi yeri gösterilmesi; Sarıkışla'nın kaldırılması gerektiği düşüncesiyle burada bir meydan düzenlenmesi, eğlence yerlerinin ve kamuya ait binaların düşünülmesi de bulunmaktaydı. İmar planı yarışmasının ardından Rauf Onursal başkanlığındaki Belediye Meclisi harabe ve moloz yığını olarak tanımladığı Sarıkışla binalarının şehrin ve körfezin en güzel yerini kapladığını, halkın nefes aldığı havayı engellediğini öne sürerek, bu alanın yeni planını hazırlanmış, buraya muazzam blok binalar yapılacağını duyurmuştu.

1950'li yıllarda Konak Atatürk Meydanı'nda en önemli değişikliklerden biri Basmane'den Hükümet'in önüne ve oradan Göztepe'ye bağlanacak caddenin açılmasıdır. Erken modernist mimarlık ürünlerinden biri olan Ankara Palas Oteli de Sarıkışla'nın hemen arkasındaki cadde üzerinde Askeri Kiraathane'nin yanında yapılmıştır.

Meydana temel kimliklerinden birini kazandıran ve mekânsal anlamda da meydan olma özelliğini sağlayan en önemli yapılardan biri olan Sarıkışla, 1950-53 tarihleri arasında İzmir Belediyesi tarafından yıktırılmıştır. Meydanı çevreleyen en önemli yapılardan biri olan bu yapı yıkıldıktan sonra, Konak Atatürk Meydanı bozulmuş ve tanımsız kalmıştır.

1956 Yılı Proje Yarışması

1951 yılında açılan yarışmayla elde edilen İzmir İmar Planı'nın kent merkezi için getirdiği öneriler yeterli görülmemişti 1956 yılında yeni bir yarışma açılmıştır. Bu projede,

programda ihtiyaç duyulan belediye, opera, otel, vb. kullanımların dengeli dağılımı, şehir silüeti ile uyumu, açık alan düzenlemelerinin yapılması ve yaya-taşit trafiği ayırımının sağlanması beklenmekteydi. Yarışmaya 14 proje katılmış, jüri raporunda değerlendirme sonucunda uygulamaya değer bir proje bulunmadığı belirtilmişse de, Doğan Tekeli, Tekin Aydın ve Sami Sisa ekibinin projesi birinci olarak seçilmiştir. Projede operanın yeri, Türk Ocağı binası yönündeki otel yeri, denize dik ofis blokları gibi çözümler yer almıştır.

Söz konusu projelerden hiçbirisi gerçekleştirilmemiştir. 1960'lara gelindiğinde, İzmir Belediyesi Fen ve İmar İşleri Müdürlüğü Proje Bürosu Atatürk Meydanı Tazimi Projesi kapsamında, Konak Atatürk Meydanı'nda yer alan birçok bina yıkılmaya başlandı. Bu yıllardaki yaygın organlarında kentsel yenilemeler olarak adlandırılan bu yıkımlar sonucunda Hapishane, Depolar ve Eski Fransız Gümrüğü yok olmuştur. Ardından Hükümet Konağı'nın da yanmasıyla meydanın Doğu yüzü tamamen açılmış, "mekân sınırlayıcı özelliği" olan yapılar ortadan kaldırılmış, ortada sadece saat Kulesi ile Yalı Camii kalmıştır (Resim 9). Atatürk Meydanı'nda 1960'ların başında tamamlanan tek yeni yapı Konak Vapur İskelesi ile Saat Kulesi'ne komşu olarak konumlandırılmış 1961-81 yılları arasında halka hizmet veren "Atıf Şehir Lokali" dir. Projesi Rıza Aşkan'a ait olan modernist yapıda, asimetrik ve ortagonal plan, düz çatı, betonarme

“İZMİR KENTİNDE İLK GERÇEK MİMARİ SİMGE SAAT KULESİ'DİR”

silindirik kolonlar, cam duvarlar ve ortadan kırılmış betonarme giriş saçağı gibi tipik özellikler bulunmaktaydı (Gürel, M.Ö., 2010). (Resim 9).

1970 ve 80'lerde Konak Atatürk Meydanı

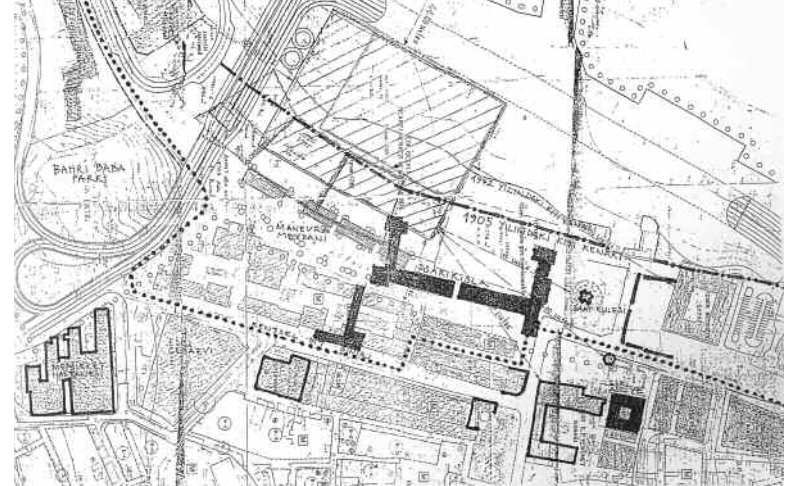
İzmir kentinin yerleşim düzeninden kaynaklanan kuzey-güney yönündeki araç trafiği Konak Atatürk Meydanı önündeki yoldan geçmekteydi. Bu trafiğin yoğunlaşması ve merkezdeki aktivitelerin artmasıyla, bu yol üzerinden yayaların karşıya geçmesi zorlaştı. Bunun sonucunda, 1970'lerin sonunda yoğunlaşan taşıt trafiği nedeniyle, Konak Atatürk Meydanı'na deniz tarafından yaya ulaşımını sağlamak için bir üstgeçit yapılmıştır (Resim 10).

1970'lerde Konak Alanı'nda yeni yapılaşmalar başlamıştır. Gümrük-Konak arasında banka binaları ve Belediye'ye ait yönetim binaları yapılmıştır. Konak Atatürk Meydanı üzerinde günümüzde de kullanılmakta olan "İzmir Büyükşehir Belediye Binası"nın projesi 1966 yılında yapılan ulusal bir yarışma sonucu elde edilmiştir. Bina, 1951 tarihli imar planının bu alanda öngördüğü kamusal yapılarla ilgili düzenleme kapsamında oluşturulmuştur. İzmir Büyükşehir Belediye Binası, yapıldığı yıllarda kamu

yapılarında yaygın olarak görülen kare planlı ve iç avlulu tipolojiyi tekrar eden, Uluslararası Stil'in brütalist özelliklerini yansıtan bir yapıdır.

Yine bir yarışma projesi olan ve Orhan Dinç tarafından tasarlanan "Sosyal Sigortalar Çarşısı", eskiden Sarıkışla'nın manevra alanı olarak adlandırılan alanda 1967 yılında yapılmıştır. İzmir Konak Meydanı'nda, Saat Kulesi'nin bulunduğu alandaki İlk Kurşun Anıtı Yunan ordusunun 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali sırasında karaya çıkan birliklere ilk kurşunu atan ve ardından şehit edilen gazeteci Hasan Tahsin adına dikilmiştir. Anıt Türk direnişinin işgalcilere karşı sembolü niteliğindedir. İlk Kurşun Anıtı İzmir Gazeteciler Cemiyeti ve İzmirlilerin katkısıyla yapılmış, 15 Mayıs 1974'de devrin Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk tarafından da törenle açılmıştır. 1973 yılında, Bahri Baba Parkı ile o dönemde doldurulmamış olan kıyı bandı arasında kalan alanda, projesi S.Muhlis Türkmen ve İnal Göral'a ait olan "Resim ve Heykel Müzesi" yapılmıştır. Bu yapının meydan tarafındaki komşu parseli üzerinde yer alan "Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi" binasının projesi aynı mimarların 1974 yılında kazandığı mimari proje yarışması sonucunda hazırlanmış ve 1981 yılında hizmete açılmıştır.

1982 yılında, yanan Hükümet Konağı, Arolat'ların kazandığı yarışma ile "İzmir Vilayet Kompleksi" olarak yeniden inşa edilmiştir. Bu arada, uzun yıllar İzmir Adliyesi olarak hizmet veren İzmir İdadisi yıkılmıştır. Alanın deniz tarafında ise, 1984 yılında günümüzde kullanılan, projesi Selamettin Şerifoğlu'na ait olan, Konak Vapur İskelesi yapılmıştır (Resim 11).

Tüm bu yapılarla alandaki boşluklar doldurulmaya çalışılırken, bir yandan da toplu ulaşımındaki yetersizlikler sonucunda ortaya çıkan otopark gereksinimi, denizden dolgu yapılarak kazanılan alanlar üzerinde karşılanmaya çalışılıyordu (Resim 12).

1986 Yılı Proje Yarışması

1980'lerde Konak Alanı'nın yeniden düzenlenmesi için açılan yarışmalar sonucunda elde edilen projeler kapsamında, önceden Hükümet Konağı'nın önünden geçen taşıt yolu kapatılıp, yaya alanına dönüştürülmüştür. Toplu ulaşımında sağlanan yeni bağlantılarla birlikte otobüs durakları da bu alandan kaldırılmıştır. Aynı zamanda kıyı dolguları da devam edince kent merkezi giderek denizden uzaklaşmıştır (Resim 13).

1986 yılında belediye, sınırlı sayıda mimarın davet edildiği bir yarışma düzenlemiştir. Birinci gelen projede yayalar bir üst kote alınarak taşıtlardan kurtarılmakta, zeminde durak, otopark ve yollar çözümlenmekteydi. Kıyıda estetik değeri yüksek yapılar önerilmekteydi. Ancak önerileri ve tasarımı güzel olmasına karşın bu proje hiç uygulanamadı (Eyüce, Ö., 2000/3, s.8).

1980'lerin sonunda Konak alanında Galleria alışveriş merkezi projesi yapılması konusunda girişimlerde bulunulmuştur. Büyükşehir Belediye Başkanı Yüksel Çakmur'un gazetelerde tam sayfa ilanlar ile duyurduğu Konak Atatürk Meydanı'nın içinde yapılacak olan bina, bir bodrum ve üç üst kat olmak üzere toplam dört kattan oluşacak ve yaklaşık 170 mx140m boyutunda olacaktı. Mevcut imar planının izin vermediği proje, yargı yoluyla durdurulmuştur. Davanın bilirkişi raporunda; Konak alanının, kentlinin kullanımına yönelik açık yeşil alan olarak düzenlenmesi gerektiği belirtilmiş, ardından Konak Meydanı Sit Alanı ilan edilmiştir (Resim 14).

2000'lerin başında Mimarlar Odası İzmir Şubesi, Konak Alanı'nın çağdaş bir düzenleme ile kente kazandırılmasına yönelik olarak, meydanın tarihsel geçmişi, işlevi ve yargı kararlarını dikkate alan, tartışma ortamı yaratarak gündemi belirleyecek bir çalışma başlatmıştır. Bu çalışma kapsamında, Öztürk Başarır, Sedef Tunçağ, Ziyaeddin Bilgin, Salih Zeki Pekin, Şükrü Kocagöz ve Z.Bülent Turan gibi bazı İzmirli mimarlar, bir dizi fikir projesi ve rapor hazırladılar. Ancak bunların bağlamında çok iyi fikirler bulunmaktaysa da hiçbir öneri gerçekleşmedi (Ege Mimarlık, 2000/3, s.12,13).

Konak Atatürk Meydanı, Kemeraltı Koruma Amaçlı İmar Planı Revizyonu'nun yapıldığı 2000-2001 yıllarında tekrar gündeme gelmiştir. Dönemin belediye başkanı Ahmet Piriştina, Konak'ta Türkiye'nin en güzel meydanını gerçekleştireceklerini defalarca beyan etmiştir.

Ersen Gürsel'in 2003 yılında tasarladığı projede öncelikle meydanı ölçeklendirebilmek ve uç noktalar arası yaya ulaşımını etkin hale getirebilmek için, alt ve üst geçitler aracılığıyla iki belirgin yaya aksı oluşturulmuştur. Bunlardan birincisinde, araç trafiğinin altgeçitten yapılması ile meydanın sürekliliği korunarak, tarihi Kemeraltı bölgesindeki yaya akışı, Konak İskelesi'nin bulunduğu kıyı hattına bağlanmıştır. İkincisi aks ise, meydanın bitişine doğru (kuzeyde) tarihi Konak-Pier Alışveriş Merkezi yanından kıyıya paralel giden meydanın eski yaya aksını birleştirmek için konumlandırılan yaya üstgeçididir. Bu üst geçidin oluşturduğu yeni yaya aksı ile Konak Pier-Cumhuriyet Meydanı arasındaki sahil şeridi de Konak Atatürk Meydanı'na bağlanabilmiştir. Söz konusu yaya geçitleriyle, yayanın sürekliliği, dolayısıyla meydanın deniz ile yeniden buluşması sağlanmıştır. Konak Vapur İskelesi ile Pier arasındaki kıyı bandının çevre düzenlemesi ise bu alanların kullanımını artırmıştır.

"Konak Atatürk Meydanı Çevre Düzenlemesi" olarak adlandırılan projede, "Eski Konak Atatürk Meydanı" olarak adlandırılan Saat Kulesi ve çevresi, Cumhuriyet Bulvarı ve çevresi, yeşil park alanları ile kıyı kullanım alanları olmak üzere işlevsel açıdan farklılık gösteren dört bölüm bulunmaktadır.

Proje aşamasında koruma kurulu eskisi gibi denizle meydanı bütünleştirme ilkesinden hareket edilmesi gerektiğini bir ilke olarak empoze etmiş; bu durumda meydanın önüne set çeken bir önceki dolgu yolun

kaldırılması ve taşıt yolunun yaya platformunun altına alınması mecburiyeti doğmuştur. Ancak teknik nedenlerle yasal 4.80 m. yükseklik sağlanamamış, 4.00 m. olarak yapılan uygulama sayısız tartışmalara neden olmuş ve dava konusu edilmiştir.

Sonuç

Ersen Gürsel'in projesinde, Konak Alanı yaşayan bir şehir meydanından çok, kent merkezindeki bir park yaklaşımıyla ele alınmış; bir "meydan" oluşturmak yerine "kentsel boşluk" anlayışı benimsenmiştir. Ardından da

“SARIKIŞLA, KONAK MEYDANINA MEYDAN KİMLİĞİ KAZANDIRAN EN ÖNEMLİ YAPILARDANDIR”

yine bir tartışma konusu yapılan, yolun üste alınması gündeme gelmiş ve siyasal tercihler sonucu kabul edilip uygulanmıştır. Ancak şimdiki haliyle bile Konak Atatürk Meydanı halen yoktur ve gerçekleşmiş olan birçok öneri tartışmalıdır. Bir alanın "meydan" olarak tanımlanması için gerekli en temel nitelik olan "kuşatma" (enclosure) etkisi bu alanda yok edilmiştir.

Sonuç olarak Konak Atatürk Meydanı, Sarıkışla'nın ve karşısındaki depoların yıkımından önceki uygun mimari estetik ve tanımlamasını asla kazanamamıştır. Konak Atatürk Meydanı'ndaki kentin hatırlanmasında önemli bir rol üstlenen Saat Kulesi şimdiki durumuyla tanımsız ve alan içerisindeki ölçeğini yitirmiş olarak kalmıştır. Bu tarihsel alandaki yapılardan önce Sarıkışla'nın, ardından Hükümet Konağı ve Adliye binalarının yıkılmasıyla meydan, yer dokusundan çatı dokusuna kadar tüm karakterini yitirmiş, ölçek yeni boyutlar kazanmıştır. Zaman içinde tarihsel bilginin mekân aracılığı ile iletilebilmesi dolayısıyla toplumsal belleğin oluşması Konak Atatürk Meydanı için olanaksız bir biçime dönüşmüştür (Resim 15). ■

Gülner Ballice, Yrd.Doç.Dr., Yaşar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü

KAYNAKLAR

- Atay, Ç. (1997). 19.yüzyıl İzmir fotoğrafları. Antalya: Vehbi Koç Vakfı, Suna ve İnan Kıraç Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yayını: 3.
- Atay, Ç. (1998). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İzmir planları. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım A.Ş.
- Eyüce, A. (2004). "İzmir'de Kentsel Değişimler ve Mimari Gelişmeler Çerçevesinde Kent ve Mimarlık İlişkileri", Ege Mimarlık, 2004/4-52, 37-44, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- Eyüce, Ö. (2000). "Resimlerle Geçmişten Günümüze Konak", Ege Mimarlık, 2000/3, 4-8, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- Beyru, R. (1991). "Geçmişten günümüze İzmir'de planlama ve imar uygulamaları", Ege Mimarlık, 1991/3, sayı:3, 41-47.
- Beyru, R. (1992). "19.yüzyılın ilk yarısında İzmir'de sosyal yaşam", E.Batur, (Ed.), Üç İzmir. İçinde (145-216). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Beyru, R. (2000). 19.yüzyılda İzmir'de yaşam. S.Özkal ve Ö.Ciravoğlu, (Ed.). İstanbul: Literatür.
- Gürel, M.Ö. (2010). "İzmir'de Moderni Nesnelleştirmek: Bir Dönem, Üç Mekan ve Rıza Aşkan", Mimarlık, 2010/Temmuz-Ağustos, sayı:354, 62-68.
- Güner, D. (Ed.).(2005). İzmir Mimarlık Rehberi 2005. Mimarlar Odası İzmir Şubesi. İstanbul: Mas Matbaası.
- Güner, S. (1993). İzmir. Ankara: T.C.Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı, Kültür Bakanlığı Yayınları/1555, Tanıtma Eserleri Dizisi/57.
- İlk Kurşun Anıtı(b.t) http://www.izmirdeyasam.com/tarih/8/2/ilk_kursun_aniti_merkez.htm, alıntı tarihi: 15.08.2011.
- İzmir Belediyesi.(1951). İzmir şehri imar planı milletler arası proje müsabakası şartname ve programı. İzmir: İzmir Belediyesi.
- İzmir Belediyesi.(1952). İzmir İmar Planı Proje Müsabakası. İzmir: İzmir Belediyesi Neşriyatı.
- İzmir Belediyesi Neşriyat Müdürlüğü. (1954). Beyaz Kitap. İzmir: İzmir Devlet Demiryolları Matbaası.
- İzmir 5000.Yıl. (2000). İzmir: Egelî Sabah.
- "İzmir 3.İdare Mahkemesi Başkanlığına Bilirkişi Raporu", Ege Mimarlık, 1993/1.2, 21-25, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- İzmir Konak Belediyesi Arşivi (İKBA)
- "Konak Atatürk Meydanı İçin Yeni Düzenleme Önerileri", Ege Mimarlık, 2000/3, 9-15, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.
- "Mimarlar Odası İzmir Şubesi Kent ve Çevre Komisyonu "Konak-Galleria" Raporu", Ege Mimarlık, 1992/3-4, 48, İzmir: Mimarlar Odası İzmir Şubesi yayını.

- Pınar, İ. (2001). Hacılar, seyyahlar, misyonerler ve İzmir; yabancıların gözüyle Osmanlı döneminde İzmir: 1608-1918. İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayını, Kent Kitaplığı Dizisi:11.
- Serçe, E. (1998). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e İzmir'de Belediye (1868-1945). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- Macar, E. Smyrna Metropolis of the Asia Minor Greeks. Greece: Ephesus Publishing.
- Tanyeli, U. (1992). "Çağdaş İzmir'in Mimarlık Serüveni", E.Batur, (Ed.), Üç İzmir içinde (327-338). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Yalkış, C. (1998). Kalbim Ege'de Kaldı, Cemal Yalkış'ın gözüyle bir zamanlar İzmir. İstanbul: EGS Bank.
- Yetkin, S. (20 Şubat 2005). Bir zamanlar Sarıkışla vardı. Milliyet-Ege, 2.
- Yılmaz, F. ve Yetkin, S. (Ed.). (2003). İzmir kartpostalları 1900. S.Binzet, (Koleksiyon). İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi kültür yayını, kent kitaplığı dizisi: 40.

SOL ÜSTTE Konak Atatürk Meydanı, 1980'ler sonrası (Macar, s.271) (Resim 13)

Galleria'nın yapılacağı alanın da yer aldığı, geçmişten günümüze değişimin okunabildiği Konak Atatürk Meydanı planı, (Ege Mimarlık, 1993/1-2, s.23) (Resim 14)

ÜSTTE Konak İskelesi'nden Kemeraltı Çarşısı girişi, Saat Kulesi, Yalı Camii (Mimarlar Odası İzmir Şubesi Arşivi/Cemal Emden) (Resim 15)